

En avis som produktivt mellemværende: *Nowy Port Żyje*

Sidde sammen

På billedet ser vi en del af arbejdsgruppen bag avisen *Nowy Port Żyje*. Der er en pause i mødet. Jeg står henne ved døren til rummet og har påtaget mig den opgave at tage et gruppebillede. Det er lidt akavet og vanskeligt, da halvdelen af gruppen sidder med ryggen til mig i det snævre rum.

Jeg bevæger mig lidt til siderne, vælger en vinkel og hæver kameraet. Jeg prøver at få alle i gruppen til at se på kameraet på samme tidspunkt. Det er også vigtigt, at prøveprintet til *Nowy Port Żyje* kan ses i billedet. Serien af print hænger på væggen. Her finder vi anledningen til, at gruppen er samlet og den livlige stemning. (1)

Arbejdsgruppen forbereder, at avisen snart skal afleveres til trykning: 24 sider, der består af gennembearbejdede artikler med tilhørende fotografier fra lokalområdet. Indholdet tematiserer både historiske og aktuelle spørgsmål i bydelen.

Et øjeblik, et klik! Og vi kan betragte et lille fotografisk udsnit af situationen.

Nu, hvor avisen er delt ud til læserne og ligger på sofaborde, hattehylder og reoler i hjemmene i bydelen *Nowy Port* ved Gdańsk, kan vi gøre et ophold og stille nogle spørgsmål til avisprojektet som et produktivt fællesskab mellem en gruppe borgere, en kunstner og en kunstinstitution. (2)

Således følger her tre afsnit, der fra forskellige vinkler belyser projektet. Afsnittene kalder jeg: "Sammen om et kamera", "Sætte sammen" og "Handle (virtuost) sammen".

Sammen om et kamera

Jeg spørger nu: Hvad fortæller snapshottet fra arbejdsgruppens møde? I en fri oversættelse af ordet "snupper" jeg et "skud". Men jeg skrev jo indledningsvis, at jeg temmelig synligt bevægede mig rundt med løftet kamera. Jeg prøvede måske lidt kluntet at koordinere og skabe et øjeblik,

hvor så mange som muligt kiggede hen mod kameraet på samme tidspunkt.

Vi griber fat i et vigtigt hjørne af den forunderlige fortælling om fotografi. Vores flittige brug af kameraer synliggør i høj grad det, mennesker vælger at gøre og dele med hinanden. Det at fotografere er en vital del af moderne menneskers sociale liv.

Kunsthistoriker Lars Kiel Bertelsen skriver om det, der sker, når vi med løftet kamera forsøger at finde det rette øjeblik samt den rette beskæring og synsvinkel:

”Der findes et ofte overset rumligt og kropsligt aspekt ved fotografiet, som overskrider grænsen mellem det automatiske og det menneskeskabte. Dette arbejde udgøres af hele optagesituationen, hvor fotografen med sin krop og sit kamera bevæger sig hen foran motivet, cirkler omkring det, indgår en slags alliance med det. Der opstår et rum mellem fotografen og hans motiv (...)

Måske – hvem ved – er det dette usynlige fællesskab mellem fotograf og motiv, subjekt og objekt, som er det egentlige motiv for ethvert fotografi og det egentlige særkende for mediet.” (3)

Ifølge Lars Kiel Bertelsen har vi at gøre med både krop og rum, når vi fotograferer. Jeg forstår det sådan, at en fotograf netop ikke bare ”snupper” et billede af mennesker i et rum. Både fotografen og personerne foran kameraet poserer og finder en stilling, der passer til situation og øjeblik.

Vi aktiverer en mængde erfaringer med foto, der gør, at vi kan sige, at ”billedet bliver til, lige før det bliver til” ... det tager allerede form i sekunderne, før klikket lyder. Situationen omkring et kamera udgør et slags mødested. Alle i rummet bidrager.

Med en metafor, der har rødder i fotografiets analoge epoke, kan vi måske sige, at der sker en fremkaldelse af en kompleks social og kommunikativ begivenhed.

Ydermere er fotografi bundet til et markant paradoks: vi *vælger, skaber forestillinger og føjer til*, når vi fotograferer eller fx betragter et print. Samtidig *genkender* vi dele af vores omverden. Fotografierne *ligner* også. De rummer spor af lys, skygger og former.

Fotografi inviterer altså til stadighed til overvejelse om forholdet mellem en skabende indsats og genkendelse af fx den situation, hvor arbejdsgruppen bag avisen *Nowy Port Żyje* ser hen mod kameraet. I dette spændingsfelt er vores orienteringssans præget af at være lystfyldt og livlig. Der sker en forhandling i os selv og mellem mennesker, som drejer sig om, hvordan fotoet skal tages og fortolkes. Bestræbelserne viser ganske meget om, hvad mennesker finder vigtigt og interessant.

Min hensigt har her været at vise, at fotografi tager sin plads på insisterende og dog raffineret vis i sociale rum. For eksempel finder fotografiet vej i form af et snapshot i en kaffepause, mens en avis bliver til. Det kan tillige gælde avisproduktion, idet en avis – ligesom et fotografi – ikke blot afspejler en social virkelighed, men er med til at skabe den.

Nøglen er vores nærvær og bevidsthed om vores blik på verden.

Sætte sammen

Mit første møde med performanceteoretikeren Richard Schechner skete langt fra *Nowy Port*. Jeg sad på en øde togperron en mørk vinteraften i det centrale Danmark. Mit lokaltog var forsinket på ubestemt tid, og nu havde jeg udsigt til en times ophold under stoppestedets halvtag i knirkende frostvejr.

Jeg fandt bogen *A Crack in the Mirror* frem fra min taske, bladrede og stødte på artiklen ”Collective Reflexivity, Restoration of Behavior”. Jeg glemte hurtigt frosten, der var ved at snige sig op gennem mine fødder, da Richard Schechners begreb om *kollektiv refleksivitet* dukkede op i

hans artikel. (4)

Schechners interessante teoridannelse strækker sig ind i flere fagområder som fx både antropologi, teater, performance og film. Han anvender redigeringen af en film som en metafor for det, der sker, når alle delene i et projekt bliver organiseret, sat sammen og præsenteret. Min tanke er, at det også er relevant at knytte teorien til processerne i arbejdsgruppen bag Nowy Port Żyje.

Visuelle og lydige brudstykker, klip, bliver kombineret og omarrangeret i en redigering efter grundige gennemsyn og overvejelser. Resultatet er, at råoptagelsernes orden og logik løsrives fra de oprindelige situationer – og undertiden også intentioner. Der sker en tilføjelse af ny betydning. Det, "der var", er noget andet end det, der senere bliver præsenteret for medvirkende og offentlighed.

Min tanke er, at Richard Schechners pointe også gælder, når arbejdsgruppen bag Nowy Port Żyje samles til møde. Den fælles opgave gælder såvel nysgerrighed over for nyt indhold i avisen som evnen til at bearbejde eller frigøre sig fra fastgroede ideer.

Her er Schechners ide om *kollektiv refleksivitet* relevant. Vi kan forstå begrebet sådan, at en gruppe betragter og vurderer arbejdet, mens det står på. Et par af spørgsmålene kan være:

- Hvad er der allerede sket? Hvad arbejder vi hen imod?

Og på samme tid lyder det:

- Har vi at gøre med en god, men løst henkastet idé eller taler vi om beslutning og plan?

Begrebet *refleksivitet* er alment kendt som en psykologisk eller sociologisk term i forbindelse med spørgsmål om identitet osv. Derfor er Schechners variation i retning af en kollektiv dimension interessant, idet han understreger, at det er muligt at skabe ny orden og sammenhæng i social udveksling mennesker imellem.

Vi kan derfor fristes til at ønske, at begrebet kollektiv refleksivitet bliver etableret som universel metode, et greb, der kan bruges som nøgle i mange forskellige kulturprojekter og kunstneriske processer.

Til en sådan tanke skriver Schechner: "The field is precarious because it is subjunctive, liminal, transitional: it rests not on how things are but on how things are not; its existence depends on agreements kept among all participants".

"Precarious". Usikkert! Dette område imellem mennesker er sårbart. Følelsen af spænding og udfordring er proportional med tvivl og ængstelse, fremhæver Schechner.

Spørgsmålet er nu, hvad der fx kan tænkes at støtte sådanne kollektive, refleksive og produktive processer? Jeg overvejer en stund ... og viderebringer her nogle af mine noter. Hensigten er at give nogle ret generelle pejlemærker:

- Øvelse er afgørende. Det kræver udøvelse i en gruppe at kunne skifte roller, positioner og synsvinkler. Gruppens interne sociale udvekslinger handler ikke om at ophæve magtforhold, men om at kunne formulere og håndtere dem.

- Afgrænsning er en del af arbejdet. Jf. Schechner: "how things are not". Han skriver også om "agreements". Gruppen arbejder for netop sit fokus, men hvordan kan den samtidig inkludere nye medlemmer eller omformulere projektet? Vær opmærksom på sårbarheden i sådanne gruppeprocesser.

- Hvert projekt er særegent. Vær åben over for fx kunstnerisk faglighed. Det er ikke automatisk ønskeligt med en rent fremadskridende produktionslogik, der baserer sig på

deadlines (som fx i en almindelig avisredaktion). Etablér og beskyt jeres egen forståelse af, hvad en avis kan være.

- Vær opmærksom på fælles handling og aktion. Hvilke (mod)svar vil gruppen give på oplevelser og påvirkninger? Hvilket indhold arbejder gruppen for? Hvordan vil gruppen arbejde på at føre sine intentioner ud i en offentlighed?

Handle (virtuost) sammen

Kunsthistorikeren Signe Meisner Christensen skriver i artiklen "Det kunsthistoriske grænsepoliti" om de "logikker for produktion og værdi, som er opstået med informations- og videnssamfundet". Hun behandler de kunsthistoriske grundantagelser, som siden midten af 2000-året har etableret sig omkring begrebet den "den sociale vending". (5)

Jeg havde fornøjelsen af få adgang til at læse manuskriptet til artiklen under et ophold på kunstinstitutionen Łaźnia 2 i sommeren 2016. Mens arbejdsgruppen bag Nowy Port Żyje arbejdede hårdt med færdiggørelsen af den nye udgivelse, sad jeg og læste opmærksomt på Perła Bałtyku. Det er en restaurant i Nowy Port, der samler folk til møder, en solidt måltid mad og et glas øl.

Rækker af lokalhistoriske fotos hænger over én på restaurantens vægge. Billederne fortæller insisterende om bydelens storhed, identitet og stolthed som værftsby. Denne svundne tid udgør øjensynligt en stor del af det redaktionelle grundlag i Nowy Port Żyjes spalter. Det sker i interviews med ældre borgere, beretninger om steder, bygninger og kulturelle kendetegn. I den seneste udgivelse er et dobbeltopslag dedikeret til den nedlagte færgeforbindelse over floden Martwa Wisła til det nærliggende værftsområde. En sejltur på blot fem minutter. Og samtidig var overfarten en genvej, der blev brugt dagligt af hundreder af mænd og kvinder på vej til arbejde i mere end 100 år.

Et tomt og forladt færgeleje bliver til et spørgsmål om lokal identitet. Om by, sted og mennesker. Om forandring og magtsspørgsmål. Om politik og opfattelsen af lokalt medborgerskab. Om det velkendte og om tiltro til egne bestemmelsesmuligheder.

I sådanne opbrud kan et kunstprojekt bidrage til fælles refleksion og handling. Nowy Port Żyje og produktionsforløbene udgør et eksempel. I vores vestlige kulturkreds møder vi en vifte af begreber for sådanne kunstneriske tilgange og praksisser, der fx spænder fra produktive, opponerende fællesskaber til inddragelse af publikum i en allerede rammesat kunstnerisk begivenhed.

Hvordan kan vi karakterisere dette felt? Vi kan fx rejse spørgsmål om værkets karakter samt kunstneren og de medvirkendes roller. Hvilke kulturpolitiske og politisk-sociale interesser gemmer sig i projekter med dette tilsnit? Vi kan desuden overveje, hvordan kunstprojekterne placerer sig i kunsthistoriske positioner og i æstetisk tradition.

Dette var nogle af tankerne, da jeg sad der i Perła Bałtyku med et tidligere nummer af Nowy Port Żyje i tasken og Signe Meisner Christensens artikel på bordet.

Artiklen "Det kunsthistoriske grænsepoliti" etablerer bl.a. to nøglebegreber i diskussionen af "den sociale vending" i samtidskunsten siden midten af 2000. Vi møder dels begrebet om den *virtuose handling*, som er:

"kendetegnet ved, at dens formål er indeholdt i selve den kommunikative akt (...) Virtuositet handler om at koordinere forskellige interesser, opfinde nye løsninger ved at overbevise og kvalificere for derved at skabe værdi." (6)

Jeg vil skitsevis knytte begrebet an til mine tidligere betragtninger om fotografi. Der synes at være koblinger. Jeg har introduceret en forståelse af fotografi, hvor flere kommunikationsformer er i

spil: fx det visuelle, verbale, kropslige – og sociale. Fotografi knytter sig derudover til en vifte af medier: fx internettet, mobiltelefonen, bogen – og avisen!

Jeg opfatter det at fotograferer som et komplekst, produktivt socialt tolknings- og forhandlingsrum for mennesker, der befinder sig midt i komplekse kulturelle opbrud. Samtidig rummer fotografi massekommunikationens kvaliteter ved at være uendeligt reproduktivt og distributivt.

Fotografi har dobbelte kvaliteter, hvilket skærper kommunikationen og uddyber den sociale udveksling. Netop her finder vi en kobling til begrebet *den virtuose handling*. Fotografi repræsenterer netop (jf. citatet ovenfor) en mulighed for at skabe værdi mellem mennesker via en åben men samtidig meningsfyldt og afstemt kommunikation.

Samtlige udgivelser af Nowy Port Żyje rummer en mængde historiske fotografier. Jeg aflæser dem sådan, at de repræsenterer en vis længsel efter mistede kulturelle holdepunkter i Nowy Port. Det er tydeligt for mig, at tekst og billeder supplerer hinanden. Fotografierne er netop "billeder", der indgår i en vekselvirkning med avisens tekster. De er ikke blot illustrationer. Avismontagen tilbyder nye blikke på og tanker om fortællinger og begivenheder fra Nowy Port.

Signe Meisner Christensens artikel introducerer dernæst begrebet *politiske handlinger*, som:

"(kan) forstås som kommunikative handlinger, der har potentialet til at forme sociale relationer. (...) Politisk handling har altså noget at gøre med at kunne agere i en specifik social kontekst og italesætte denne kontekst på en strategisk måde, som samtidig rummer potentialet til at transformere den."

Citatet sætter os på sporet af, at Nowy Port Żyje vil "agere i en specifik lokal kontekst". Det at udgive en økonomisk og partipolitisk uafhængig avis i en bydel, der rummer en meget dramatisk historie, udgør et banebrydende initiativ.

Vi kan også overveje avisprojektet og begrebet om "politisk handling" via Richard Schechners ide om kollektiv refleksivitet. Metakommunikationen er ganske omfattende i forbindelse med Nowy Port Żyje. Forholdet mellem ide og plan, mellem forestilling og faktisk iagttagelse er til stadighed i spil. Orienteringen mellem de forskellige planer skal helst lykkes – dels indadtil i gruppen og dels udadtil i Nowy Port.

Læserne venter. Lykkes kontakten til offentligheden? Vil der (jf. Schechner) udvikle sig en form for "overenskomst" mellem Nowy Port Żyje og læserskaren? Overenskomsten med læserne kan fx gælde lokalhistoriske og -politiske emner i henhold til disse optikker: det, der *var* i byen – det, som *er* i byen nu – såvel som det, der *kunne ske*.

Med andre ord – eller nærmere med citatets ord – vil projektet både "agere, italesætte og transformere".

At avisproduktionen også kan ses i en kunstnerisk sammenhæng både accentuerer og afgrænser radikaliteten. Vi bevæger os nu ind i kunstens særlige felt, det æstetiske. Én opfattelse kan være, at kunstneren i et projekt for en tid forlader atelieret for i en social kontekst at indgå som en art sensitiv katalysator eller specialist i arbejdet frem mod en tilstræbt form og et sanseligt, afsluttet værk.

Signe Meisner Christensen taler for en noget anden opfattelse af kunst og kunstens rolle i samfundet. Orienteringen mod det sociale skal i hendes optik forstås som en tilgang og et grundlag med en ganske særlig udstrækning i informations- og videnssamfundet.

Kunstner og kunst opererer her i sociale spændingsfelter og i produktion af kollektive modforestillinger. Hun pointerer og konkluderer, at en adskillelse mellem det sociale på den ene side og kunstfeltet på den anden side hverken er interessant eller fremadrettet:

"Jeg vil mene, det betyder, at en specifik kunsthistorisk, disciplinær konstruktion af æstetik og kunstværdi som adskilt fra andre registre af menneskelig erfaring er utilstrækkelig."

Jeg håber hermed, at mine nedslag i projektet Nowy Port Żyje har bidraget til at tegne konturerne, når det gælder ...

... produktive mellemværender.

Signe Meisner Christensen: "Det kunsthistoriske grænsepoliti", i: *Periskop* nr. 17, februar. 2017

Lars Kiel Bertelsen: "Gummistøvlefotografi", i: *Hulkamera* v. Lars Henningsen. Egen udgivelse v. Visual Remarks og KKArt. 1997

Richard Schechner: "Collective Reflexivity, Restoration of Behavior", i: Jay, Ruby, ed.: *A Crack in the Mirror: Reflexive Perspectives in Anthropology*, University of Pennsylvania Press, s. 39-82. 1982

Noter

1

Jeg var gæst på kunstinstitutionen Łaźnia 2 og assisterede uformelt avisgruppen.

2

Gruppe, der producerer avisen Nowy Port Żyje, kalder sig Socially Dangerous og omfatter 10 til 15 medlemmer herunder borgere i Nowy Port, billedkunstner Grete Aagaard, Neighbourhood Remarks (DK) samt kuratorer fra kunstinstitutionen Łaźnia 2.

3

Præcis kilde til citatet: se litteraturliste.

4

Præcis kilde til citatet: se litteraturliste.

Richard Schechner anvender begrebet "strips" i forbindelse med "klip" i form af film- og lydstopper.

Hans model for "restored behavior" omfatter følgende dimensioner: Virtual Subjunctive, Actual Indicative, Past og Future. Vi møder også forskellige former for kollektiv refleksivitet i brede kulturelle sammenhænge, fx i børns rollelege og fortællinger.

5

Præcis kilde til citatet: se litteraturliste.

6

Signe Meisner Christensen inddrager den italienske filosof Paolo Virno, og begreberne den "virtuose handling" og "politiske handlinger" har baggrund i hans tænkning.

Lars Henningsen er cand.pæd. i billedkunst og dokumentarist (se www.visualremarks.dk). Hans projekter tager form i relationer mellem mennesker, som produktivt inddrager hinanden og medier i det, der er vigtigt for dem. Projekterne har dermed til hensigt at give mening for de medvirkende – både som resultat og som proces.